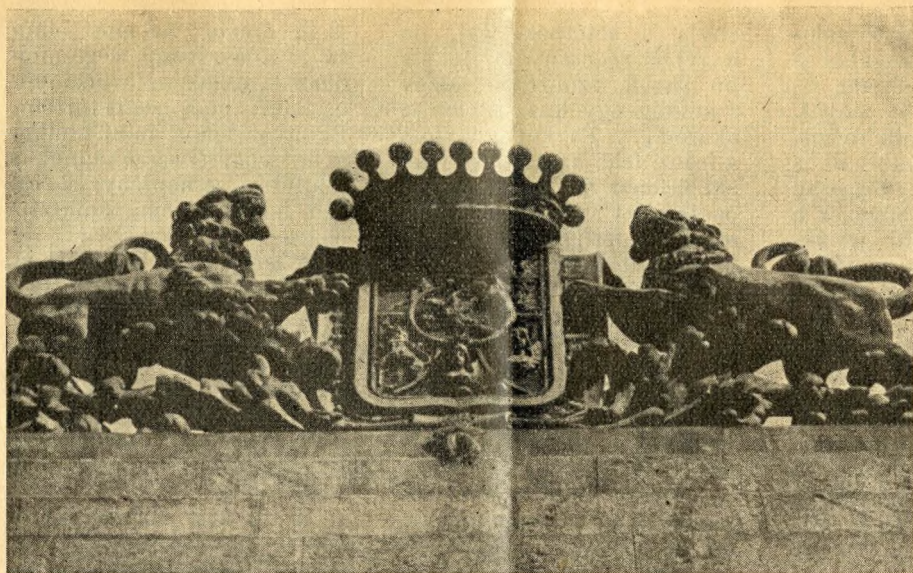

Cimertartó oroszlánok az egyetem-utcai gróf Károlyi-palota homlokzatán

Pruxo Gabor:

Darangolás a régi PESTEN

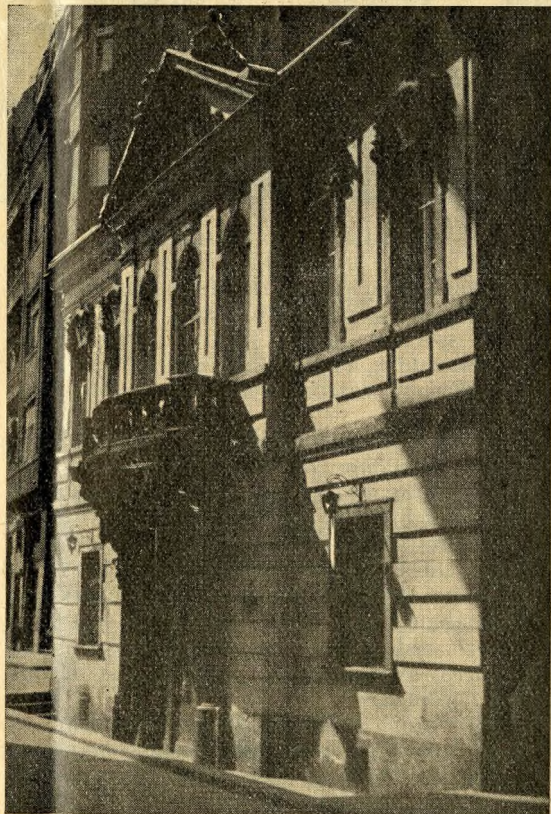
Ha átmész az Erzsébet-hídon, a Belvárosba jutsz. Milyen szép, magas házak, csupa torony és kupola, mintha székesegyházak és színházak lennének. Pedig egyik sem az, takarékpénztári fiókok, főhercegnők bérpalotái, csokoládédinasztiák székházai. A belvárosi paloták csendesek, simák, dísztelenek voltak, mert sokukra még te is emlékezhetsz. Az egyik a Borz-utcában volt, világosszürke, nemesen egyszerű empire épület, vastag barna tölgyfakapuvál. A hosszú fehérszakállas grófot ritkán látták az utcán, tapétás szobái, régi fényképgyűjteményének emlékei között élt és kedvtelve gondolt vissza a multra, mely Krudy Gyula tollára volt méltó, s talán emléket is állított neki a nagy író, aki a Belvárosi-templom óráján ülő és az időt késleltető varjakat époly örömmel írta meg, mint a nyírségi gavallérok menyasszonykéréseit. Eltűnt a Fekete Kutya háza is, öblös rácsú ablakaival, a sarkon a fekete kutya lassan vörössé vedlő, kitömött cégérével, a nagy fiókokban, ládáknban csipős festék és gyógyfűillatokkal. Mennyi minden tűnt el! Csoda még, hogy a Veres Pálné-utca sarkán áll a régi bérház, homlokzatán a festett szobrokkal, melyeket Gárdonyi Géza írt meg egyik novellájában. S csoda, hogy áll még néhány polgárház, széles kapualjakkal, furcsa formájú szobákkal, s csoda, hogy nem bontották le a szerb templomot, falai körül a régi-régi temetővel, cirill-betűs sírkövekkel. Ez az utolsó pesti temető, melyet a házak ablakaiból a villanyfény és a hold ezüstöz be. Vasárnap ministráns-

gyerek lóbálja az udvaron a füstölőt, a pap szerbül énekel, döng az orgona, égnék az arany csillárban a gyertyák, csillog az ikonosztáz, de a padokban alig ülnek már régi szerbek, a pap csak Istennek miséz.

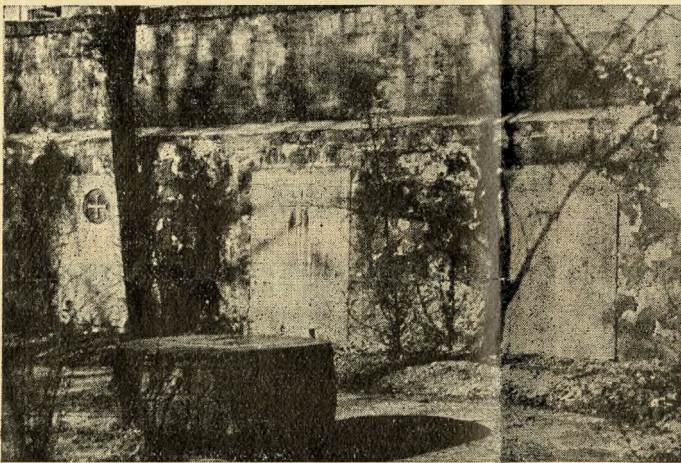
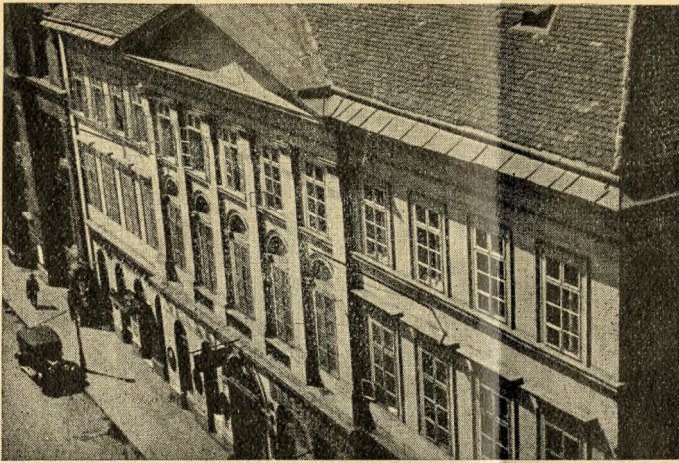
És áll még a dunaparti görög templom is, de közeléből eltűnt már a Piaristák-háza, az egyemeletes sárga épület, melynek emeletén szerzetesek laktak, földszintjén valaha bennlakó diákok étkeztek hosszú asztalok mellett. Itt volt sokáig a régi pesti panoráma, amely aztán a Curia-utcába költözött. Milyen régies, elmúlás-illatú szórakozás volt ez! Nagy barna ládába érclemezt kellett bedobni, az üveglap megvilágosodott és ahogy figyelmesen szemlélted, az üvegen egymásután jelentek meg Európa fővárosai, a Colorado hegláncai, fűzöldre és pipacspirosra mázolvá. Még több öröm volt a filmképekben, melyeken Lóth Ilát, Mattyasovszky Ilonát, Boyda Jucit láthattuk feketére körülfestett szemmel, esetleg a Lengyelvérből, és amerikai démonokat, Priscilla Deant, Barbara La Marrt, Gloria Swansont. Hogy egy város földrajza mennyire tünékeny, azt a panoráma vándorútja mutatja, a piaristák házatól a Curia-utcán át az Angolparkig. Hol van most már panoráma? Valahol öreg ládák mélyén rejteznek a festett lemezek. De nemcsak a panoráma vándorolt. Vándorolt az uszoda is a Parlamenttől az Erzsébet-híd két oldaláig, s aki ma a nagy szabad napozóra fekszik, el is felejtette a régi szűk ketrecet, melyben talán még Széchenyi is fürdött.

Hoi van már a belvárosi plébánia-templom pillérei körül a bódék sárga karéja? A sekrestyébe egy órás mellett ment be a pap, a sarkon hentes volt, kirakatában felébe metszett disznókkal, a jámbor asszonyok szatyorról mentek reggeli misére, ájtatoskodás előtt beadták a templomi suszterhez a talpalni való cipőt, mise után húst vettek. Szürke, poros boltok szorongtak egymás mellett az Eskü-úti oldalon is, valósággal a mélységben. Púpos, kecskeszakállas öregemberek árultak ott poros, rozsdás dolgokat és néztek naphosszat a magasan futó villamosokra. Ez a templomi romantika eltűnt, a boltosok szétszéledtek, a boltokat lebontották, a templomról kisütötték, hogy műemlék, s most gótikus ablakrészletek, félig befalazott ajtók, mésző portálé-darabok, csorba pillérek látszanak a bódék helyén, bizonyára a műtörténészek örömeire, de a belvárosiak fájdalmára. A mostani plébánia-templom már nem a régi, s ha értékesebb is, okvetlenül érdektelenebb. Egy gótikus-román rom-keverékkel többünk van, de az igazi Pestből lassan kifogyunk. A Kriszt-házat is átfestették, szerencse még, hogy nem emelték fel, de a Galamb-utcának már nyoma sincs, a hepehupás járdát feltöltik, a földszintes viskók helyébe, ahol a szegényeknek osztogattak levest és kenyeret, bérházakat építenek csupasz falakkal, nagy ablakokkal. Eltűnt a Régiposta-utca és a Galamb-utca sarkán a kis polgárház, a Flórián, nemes homlokzatával, az Aranykéz-utca sötét, rideg sikátor, bizonyára nincsenek már szép napjai, mint Krudy regényében, s ha a Kriszt-ház éjtszaka fél egymagában, társait, a Generali-biztosító, a Főkapitányság, a József-terti Blumenstockl házak pesti empire-épületeiben lelheti meg. Kicsi és előkelő társaság, az utolsó a hajdani Pestből.

Ha egy város eltűnik, helyén szabályos geometriával épülnek az új házak, új utcák, új terek. A Váci-utca és a Kiskörút között még a régi összevisszaság divatos. A Városháza udvarain a polgármester is eltévedhet, a Vármegeház is zezugos, poétikus, régimódi magyaros, mint egy öregúr magyar mentében, Kossuth-szakállal. Itt-ott felrémlik egy régi utca, régi pesti fogadó, de már nem vidéki urak hajtanak be boltíveik alá vagy hatvanhetes politikusok poharznak barátságos ebédlőikben, hanem esetleg pénzintézeti tisztviselők írógépe kattog, mint a gépfegyver falaik között. Naponta elmegyünk Kisfaludy Károly és Vörösmarty Mihály Váci-utcai háza előtt, talán nem is tudjuk, hogy a patkányszürke, ápolatlan bérházban lakott a két költő, az egymást váltó két irodalmi vezér. Egy pillanatra surranjunk be, szívjuk mélyre a változatlan képet, melyet még ők láttak, a festett szobrot, a vörös márványkutát. Ez még a régi Pest, biedermeier-hangulatú, szelíd, dohos és talajvizés. A Szervita-teren régóta változatlanok emlékeink, a Szentháromság-szobrot áhi-

Antik nő-alak, kútfigura a Generali-biztosító udvarán —
A Kriszt-ház a Belvárosban

A Blumenstöckl-ház — Szerb temető a Váci-utcában

tattal csodáljuk, de a Kristóf-tér már csak jelképesen tér, Szent Kristóf is a Városligetben viszi a gyermek Jézust, s aki a Dunapart felé tart, nem tudja, hogy a Váci-utca sarkán miért címeznék egy vászonkereskedést a «Menyasszonyhoz».

Állj meg borongva a cég kirakata előtt, szívedet fájdalom és vigasztalanság szorítja össze: te még emlékszel a Koronaherceg-utcában a régi bolt óriási cégérére, a Menyasszonyra, Barabás Miklós modorában, gyöngyszürke színekben, melyek lassan belevesztek a háttérbe. Hol van most a Menyasszony cégérképe? Múzeumban talán, ahol a régi Pestet gyűjtögték össze, cédulákkal, sorszámmal látva el azt, ami forró, szívdobogtató emlékü egy eltűnő város lakóinak.

Nagy utat tettél az eltűnő városban. A József-téren ülj le egy kicsit, itt még majdnem a régi képet látod, itt elképzelheted, hogy Pest változatlan, örökkön örökös és fénytelenül nyárvégi hangulatú, félig biedermeier, félig empire dunaparti kisváros. Többet már amúgy-

sem találsz. Az Egyetem-utcában talán a Franklin-palotát, a Károlyi-palotát, melynek magas, üvegcserep-pel beszórt kertfalai mögött nem is oly régen különös titkokat gyanítottál, a Bástya-utcában ha beülsz egy pohár sörrre, megmutatják a bástya egy falát, s több ismeróst nem találsz. A Fővám-térről elvitték a piacot, a Ferenc József-híd alól a bódék végtelen sorát, a korzó szállodái elől a hajóállomást, melynek kopott, pici kertje volt, melyben sokáig virágot ültettek a kapitányok feleségei; nincs már propeller, nincs matrózkocsmá és a régi Pest nyomait csak márványtáblák jelzik. Itt állt a Hatvani-kapu, eddig ért az árvíz, itt volt a Nemzeti Színház, itt volt a vár-bástya, itt volt a Rondella, — s Pest véglegesen eltűnik a modernbb kerületek középületei, bérházai, sugárútjai között. Egy nosztalgia marad csak, egy-egy utcanev, melyről te még tudod, hogy miért volt, de nemsokára elfelejti mindenki, a Régiposta-, Aranykéz, Harmincad, Galamb, Sörház, Bástya, Szarka utcák nevét kicserélik, — a várost felfalják fiai. Felfalja az, aki született valamelyik házában, felfalja az, aki lebontotta a régi falakat és fölszántatta az utcákat. Az utcaneveknek eltűnik a romantikája, s Pest szép lesz, szebb mint volt, előkelő, modern, lakályos, fényes, mint egy új lakás, melyen befestik a régi képek fehér nyomát, át-

lakozzák az ajtókat és kifüstölik a régi lakók nyomát is.

Az irigy városrendészet az utcákat elfeledett rímfaragókról, érdemdús városi tanácsnokokról, tábornokok özvegyeiről, külföldi államférfiakról nevezi el. Ha a régi, az eltűnő Pestet akarod látni, menj ki egyszer a Városligetbe, egy alig látogatott múzeumba, ott megtalálod még az eltűnt Pestet kicsinyítve, kartonból, fából, festékből, esendő bájjal, akár egy törékeny gyermekjátékot. Ott kigyóznak az utcák, mutatják a szemlélőnek arcukat a házak, a terek, emlékeztetve arra, hogy ami elmúlt, nem jöhet vissza és szerencse még, ha egy-egy hajdani belvárosi emlék legalább kiköltözik a kültelekre, mint a Kristóf-szobor, vagy a környékre, mint a Ferenciek-terének régi- régi kútja.

Pest lassan eltűnik, nemsokára annyi se marad belőle, hogy egy egy köve előtt elgondolkozzál városok és emberek szívszorító halandóságán.

Thurzó Gábor